здійсненню співробітництва з компетентними органами держави-контрагента на оперативному рівні за більш швидкими алгоритмами, а також запровадженню нових форм та механізмів співпраці.

Наприклад, відповідно до ст. 4 Угоди основною формою співробітництва є запит про надання інформації, засобів, заходів, яких необхідно вжити, який подається в письмовій формі (зокрема й запит, надісланий факсом, електронною поштою або іншими засобами електронного зв’язку). Водночас у невідкладних випадках запит може бути переданий усно з негайним підтвердженням у письмовій формі. Крім цього, компетентний орган запитуваної Договірної Сторони задовольняє запит якнайшвидше. Водночас строк виконання запиту в Угоді не конкретизовано.

Доцільно звернути увагу й на те, що як правило двосторонні угоди у сфері боротьби зі злочинністю передбачають взаємодію не лише у сфері боротьби зі злочинністю, а й за напрямами підготовки працівників, обміну досвідом, криміналістичною, статистичною та правовою інформацією, наданням технічної та методичної допомоги, організацією спільних навчань тощо.

Наприклад, ст. 7 Угоди передбачено можливість співробітництва компетентних органів Договірних Сторін шляхом обміну інформацією і даними з офіційних баз даних та реєстрів, уключаючи персональні дані, які можуть стосуватися, зокрема криміналістичного досвіду та інформації, результатів криміналістичних і кримінологічних досліджень, слідчої практики, методів і засобів роботи, способів і нових форм учинення кримінальних правопорушень тощо.

Також компетентні органи Договірних Сторін можуть направляти консультантів до компетентних органів іншої Договірної Сторони, створювати спільні аналітичні та інші робочі групи, а також залучати відряджених працівників до патрулювання або контрольних груп для надання підтримки іншій Договірній Стороні або координації діяльності (ст. 10 Угоди).

Договірні Сторони також співпрацюватимуть у сфері підготовки та освіти, і це співробітництво, зокрема, включатиме: участь працівників в навчальних курсах; проведення спільних семінарів, навчань і мовних курсів; підготовку фахівців; обмін експертами, а також навчальними концепціями та програмами; участь спостерігачів у навчаннях (ст. 11 Угоди).

Зазначаємо, що наразі додаткові можливості для співпраці Національної поліції України з компетентними органами іноземних держав сформовано в межах відповідних міжурядових міжнародних договорів України з Литовською Республікою, Федеративною Республікою Німеччина, Республікою Австрія, Боснією та Герцеговиною, Італійською Республікою, Республікою Чехія, Державою Катар, Республікою Словенія, Французькою Республікою, а також з іншими державами в межах Угоди про співробітництво між Урядами держав-учасниць ГУУАМ у сфері боротьби з тероризмом, організованою злочинністю та іншими небезпечними видами злочинів від 20.07.2002 та Угоди між урядами держав-учасниць Чорноморського економічного співробітництва про співпрацю у боротьбі зі злочинністю, зокрема організованою від 02.10.1998.

Список використаних джерел

1. Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки : Указ Президента України від 11 трав. 2023 р. № 273/2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text.

2. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Чеської Республіки про співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю і забезпечення публічного порядку та безпеки : постанова Кабінету міністрів України від 7 лют. 2025 р. № 136. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203_003-24#Text.

Свириденко Станіслав Володимирович, *доцент кафедри кримінальної юстиції навчально-наукового інституту права та психології НАВС, кандидат юридичних наук, доцент*

ДОКТРИНА ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ В РІШЕННЯХ ЄСПЛ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВОПОРЯДКУ

Принцип правової визначеності у практиці Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ, Суд) набув значення одного з базових елементів верховенства права та перетворився на універсальний критерій оцінки якості національного законодавства, судової практики й діяльності органів державної влади. Водночас аналіз рішень Суду дозволяє констатувати, що правова визначеність у розумінні ЄСПЛ виходить за межі формальної вимоги чіткості закону та охоплює цілий комплекс гарантій захисту особи від свавільного втручання держави. Суд послідовно розглядає правову визначеність як необхідну умову довіри до права, стабільності правового регулювання та передбачуваності правозастосування. Практика ЄСПЛ демонструє поступову еволюцію цього принципу від аналізу формальних характеристик нормативного акта до оцінки функціональної здатності права реально забезпечувати прогнозованість поведінки держави.

Ключовою тенденцією практики ЄСПЛ є розуміння правової визначеності через категорію «якості закону». Суд неодноразово наголошував, що втручання у права людини може вважатися «встановленим законом» лише за умови, якщо відповідне законодавство є доступним, достатньо чітким та передбачуваним у своєму застосуванні [1]. Надалі ця позиція отримала системний розвиток у численних рішеннях Суду, в яких передбачуваність права оцінювалась через можливість особи розумно прогнозувати наслідки своєї поведінки та межі дискреції державних органів.

Одним із провідних напрямів практики ЄСПЛ є формування стандартів передбачуваності законодавства. Суд виходить із того, що абсолютна точність нормативного регулювання є недосяжною, а право за своєю природою допускає певний рівень абстрактності. Водночас межі допустимої невизначеності залежать від характеру правовідносин, сфери регулювання та інтенсивності втручання у права людини. У справі Rekvényi v. Hungary Суд визнав, що навіть загальні конституційні положення можуть відповідати вимогам передбачуваності, якщо їх зміст може бути з'ясований через системне тлумачення законодавства та правозастосовну практику [2]. Натомість у справі Vyerentsov v. Ukraine Суд встановив відсутність належної законодавчої бази для обмеження свободи мирних зібрань, оскільки в Україні тривалий час продовжував діяти радянський нормативний акт, який суперечив Конституції України та не відповідав сучасним стандартам правової визначеності [3].

Аналіз практики Суду свідчить про формування ще однієї важливої тенденції, а саме посилення вимог до якості законодавства у сферах, пов'язаних із реалізацією фундаментальних політичних прав. ЄСПЛ виходить із того, що будь-яка невизначеність законодавства у сфері свободи вираження поглядів, виборчого процесу чи свободи об'єднання створює ризики свавільного втручання держави та загрожує демократичному устрою. У справі Magyar Kétfarkú Kutya Párt v. Hungary Суд підкреслив, що обмеження свободи вираження поглядів політичних партій під час виборчого процесу мають підлягати особливо суворому контролю, а законодавство повинно максимально унеможливлювати дискреційне та свавільне тлумачення [4].

Практика ЄСПЛ також демонструє поступове зміщення акценту з формального змісту закону на оцінку ефективності правових гарантій проти свавілля. У підходах Суду навіть формально чинне законодавство може бути визнане таким, що не відповідає принципу правової визначеності, якщо воно допускає надмірно широку дискрецію державних органів або не забезпечує достатніх процесуальних гарантій. Особливо виразно ця тенденція простежується у справах щодо діяльності адміністративних органів, регуляторної політики та обмеження економічних прав. У справі Centro Europa 7 S.R.L. and Di Stefano v. Italy Суд констатував, що законодавство, яке дозволяло невизначено довго продовжувати перехідний режим у сфері телемовлення, створювало непрогнозовану ситуацію для заявника та фактично унеможливлювало реалізацію отриманої ліцензії [5].

Окремим напрямом практики ЄСПЛ стало формування концепції «легітимних очікувань» як елементу правової визначеності. Суд послідовно виходить із того, що особа повинна мати можливість покладатися на стабільність правового регулювання та послідовність дій держави. Саме тому різка зміна адміністративної чи судової практики без достатнього обґрунтування може становити порушення Конвенції. У справах щодо оподаткування, майнових прав та соціального забезпечення ЄСПЛ неодноразово наголошував, що непослідовність державних органів підриває довіру особи до права. У справі Bežanić and Baškarad v. Croatia Суд аналізував ситуацію, коли податкові органи після надання пільги змінили підхід до тлумачення законодавства та поклали на заявників додаткові фінансові обов'язки. Хоча Суд не встановив порушення, він сформулював важливий підхід, відповідно до якого оцінка передбачуваності закону здійснюється не лише через буквальний зміст норми, а й через її цілі, системний контекст та сформовану практику застосування [6].

Суттєвого розвитку у практиці ЄСПЛ набув принцип res judicata як складова правової визначеності. Суд послідовно наголошує, що остаточні судові рішення не можуть ставитися під сумнів лише з метою нового розгляду справи або досягнення іншого результату. Втручання у принцип остаточності судових рішень допускається лише за наявності виняткових обставин. Такий підхід спрямований на забезпечення стабільності правовідносин та довіри до судової системи [7]. У подальшій практиці Суд неодноразово підкреслював, що систематичне скасування остаточних рішень на користь держави суперечить самій сутності верховенства права.

Ще однією тенденцією практики ЄСПЛ є розширення змісту правової визначеності на сферу єдності судової практики. Суд виходить із того, що суттєві та тривалі розбіжності у практиці національних судів здатні створювати стан правової невизначеності та підривати довіру до правосуддя. Водночас сам факт існування різних підходів у судовій практиці не розглядається автоматично як порушення Конвенції. Ключове значення тут має наявність у держави механізмів подолання суперечностей та забезпечення єдності правозастосування [8].

Практика ЄСПЛ свідчить також про формування диференційованого підходу до оцінки правової визначеності залежно від сфери правового регулювання. У кримінально-правовій сфері Суд застосовує найбільш суворі стандарти передбачуваності, пов'язуючи їх із принципом «nullum crimen, nulla poena sine lege». Особа повинна мати можливість чітко усвідомлювати, які дії є кримінально караними та які наслідки вони можуть спричинити [9]. Водночас навіть у кримінальному праві Суд визнає допустимість судового розвитку права, якщо таке тлумачення є еволюційним, послідовним та розумно передбачуваним для особи [10].

Окремого значення у практиці ЄСПЛ набуває проблема співвідношення правової визначеності та дискреції держави. Суд визнає, що повне усунення дискреційних повноважень неможливе, особливо у складних сферах суспільного регулювання. Проте межі такої дискреції повинні бути достатньо окреслені законом, а її реалізація супроводжуватись ефективними гарантіями судового контролю. Саме відсутність таких гарантій часто стає підставою для констатації порушення Конвенції. Таким чином, у сучасному розумінні ЄСПЛ правова визначеність фактично виконує функцію механізму стримування державного свавілля.

Загалом аналіз практики ЄСПЛ [11] дозволяє сформулювати декілька узагальнюючих висновків, а саме те, що принцип правової визначеності у практиці Суду трансформувався з допоміжного елементу верховенства права у самостійний універсальний стандарт оцінки якості державного регулювання. Сучасний підхід ЄСПЛ орієнтований не лише на формальну чіткість правових норм, а насамперед на забезпечення реальної передбачуваності поведінки держави для особи. Суд пов'язує правову визначеність із довірою до держави, стабільністю правового порядку та ефективністю судового захисту. Практика ЄСПЛ демонструє тенденцію до посилення вимог щодо передбачуваності законодавства у сферах, які безпосередньо стосуються демократії, політичної конкуренції та фундаментальних прав людини. Зрештою, правова визначеність у розумінні Суду є динамічною категорією, яка охоплює не лише законодавство, а й адміністративну практику, судове тлумачення, виконання рішень судів та загальну послідовність державної політики.

Важливим є і те, що практика ЄСПЛ формує модель правової визначеності, за якої ключове значення має не формальне існування правової норми, а її здатність реально гарантувати особі захист від непередбачуваного та свавільного втручання держави. Саме тому правова визначеність у сучасній практиці Суду постає не лише техніко-юридичною характеристикою права, а фундаментальною гарантією свободи людини у демократичному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Sunday Times v. the United Kingdom (No. 1), application no. 6538/74, judgment of 26 April 1979. *European Court of Human Rights*. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57584

2. Rekvényi v. Hungary, application no. 25390/94, judgment of 20 May 1999. *European Court of Human Rights*. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58262

3. Vyerentsov v. Ukraine, application no. 20372/11, judgment of 11 April 2013. *European Court of Human Rights*. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-118393

4. Magyar Kétfarkú Kutya Párt v. Hungary, application no. 201/17, judgment of 20 January 2020. *European Court of Human Rights*. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-200384

5. Centro Europa 7 S.R.L. and Di Stefano v. Italy, application no. 38433/09, judgment of 7 June 2012. *European Court of Human Rights*. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-111399

6. Bežanić and Baškarad v. Croatia, applications nos. 16140/15 and 13322/16, judgment of 19 May 2022. *European Court of Human Rights*. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-217218

7. Brumărescu v. Romania, application no. 28342/95, judgment of 28 October 1999. *European Court of Human Rights*. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58337

8. Nejdet Şahin and Perihan Şahin v. Turkey, application no. 13279/05, judgment of 20 October 2011. *European Court of Human Rights*. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-107156

9. Kokkinakis v. Greece, application no. 14307/88, judgment of 25 May 1993. *European Court of Human Rights*. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57827

10. Del Río Prada v. Spain, application no. 42750/09, judgment of 21 October 2013. *European Court of Human Rights*. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-127697

11. Огляд практики Європейського суду з прав людини щодо застосування принципу юридичної визначеності: окремі аспекти. *Офіс Ради Європи в Україні*. URL: https://rm.coe.int/17-10-web-overview-of-the-practice-of-the-european-court-of-human-righ/1680ad380c

---

Сербин Руслан Андрійович, *ректор НАВС, доктор юридичних наук, професор*

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ПРОТИДІЇ КІБЕРЗАГРОЗАМ

Розуміння безпеки як суспільного блага та перехід її загроз від державних до недержавних означає, що країни повинні дедалі активніше займатися діяльністю за межами власних кордонів. Загальновизнаною та однією з найкритичніших загроз глобальній стабільності є кіберзагроза, яка не обмежується крадіжкою даних, а охоплює масштабні атаки, що паралізують критичну інфраструктуру, дестабілізують економіку та втручаються в геополітичні процеси. Отже, кіберзагрози передбачають широкий спектр діяльності – від шкідливого програмного забезпечення до атак соціальної інженерії, становлять значний виклик цифровій безпеці.

Складність боротьби з кіберзлочинністю полягає не лише в темпах її зростання, а й у тому, що вона майже завжди є транскордонним явищем, коли злочинці спрямовують увагу на жертв в іноземних країнах, щоб знизити ризик переслідування. Транскордонні атаки ускладнюють боротьбу з кіберзлочинністю для правоохоронних органів, які обмежені національними кордонами. Проблему, слушно зауважує керівник ініціативи «Атлас кіберзлочинності» Шон Дойл, посилює те, що чимало країн лише починають розбудовувати потенціал своїх поліцейських сил для боротьби з кіберзлочинністю [1].